

til separat lærebok (2). For noen kan nok dette redusere bokens verdi som oppslagsverk.

Boken fremstår som oversiktlig med enkle og poengterte tegnede illustrasjoner. De oppdaterte radiologiske bildefremstillingene er gode, om enn noe sparsomt brukt. Forfatterne har valgt en nøktern layout med tekst i to spalter og jevnt fordelte illustrasjoner og tabeller. Fordypningstekst med kliniske og embryologiske betraktninger er uthevet med farget bakgrunn og formidler interessante tilleggspoeng som stimulerer til integrert tilnærming til stoffet. For noen kan nok disse fordypningene oppleves som vel summariske. De integrerte embryologiske fordypningstekstene er nyttige i forhold til studier av kompleks voksenanatom, dog kunne man ønske seg mer av dette. Den danske teksten er godt skrevet og dermed relativt lettlest og anvendelig for norske forhold. Lærebøker med et språk som ligger nær det som anvendes av helsevesen og pasienter, har klare fordeler. Et annet viktig fortrinn i forhold til tilsvarende engelske lærebøker er den til dels gjennomførte bruk av latinsk terminologi etter siste utgave av Terminologia Anatomica (3). De anatomiske beskrivelser er tydelige og likefremme, dog savnes nyansering i forhold til anatomiske variasjoner, som for eksempel variasjon av koronararterienes forløp (illustrert i forrige utgave, men her redigert bort) og ventrikkelens og tarmenes vaskularisering. Gitt bokens forenklete og til dels forflattede figurer bør den leses med et godt anatomisk atlas for hånden.

I tilknytning til boken finnes på forlagets websider også nyttige digitale tilleggsressurser i form av korte videofilmer som eksemplifiserer et utvalg tekniske undersøkelseteknikker. Dette er en velkommen ressurs, men studenter og lærere med erfaringer fra andre lærebøker vil nok savne elektronisk (og søkbar) tilgang til bokens innhold og illustrasjoner.

Hovedets, halsens & de indre organers anatomi er et godt alternativ til de mange engelske lærebøker, og sannsynligvis nyttig litteratur både for studenter av medisin, odontologi, sykepleie og andre helsefag. Det gir en oversiktlig innføring i kroppens indre anatomi, imidlertid med den svakhet at man må anskaffe en annen bok for å studere bevegelsesapparatet. Generelt har studenter av anatomi et rikholdig utvalg av lærebøker å velge mellom, og anbefales derfor å bruke tid for å finne lærebøker (og atlas) med stil og detaljeringsgrad som passer behov og nivå.

Trygve B. Leergaard

Institutt for medisinske basalfag
Avdeling for anatomi
Universitetet i Oslo

Litteratur

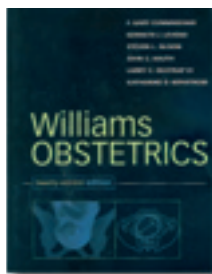
1. Andreasen E. De indre organers anatomi, 9. utg. København: Gyldendal Uddannelse, 1998.
2. Bojsen-Møller F. Bevægeapparatets Anatomi, 12 utg. København, Munksgaard Danmark, 2001.
3. Federative Committee on Anatomical Terminology. Terminologia Anatomica. Stuttgart: Georg Thieme Verlag, 1998.

Befester klassikerstatusen

F. Gary Cunningham, Kenneth J. Leveno, Steven L. Bloom, red.

Williams obstetrics

22. utg. 1 439 s, tab, ill. New York, NY: McGraw-Hill, 2005. Pris USD 145
ISBN 0-07-141315-4

Da jeg for fire år siden anmeldte 21. utgave av denne amerikanske tungvekteren i Tidsskriftet, anbefalte jeg den som den beste håndbok i fødselshjelp vi har for tiden. Det kan sikkert argumen-

teres for andre håndbøker, men det som gjør denne så spesielt god, er dens anbefalinger basert på vitenskapelig funderet medisin, kombinert med at den demonstrerer både i holdning og gjennom praktisk veiledning at fødselshjelp også er et håndverk. Den tar den operative obstetrikk på alvor og viser at det er annet og mer enn keisersnitt. Hovedredaktøren er dessuten tydelig på at det er forskjell på statistisk og klinisk signifikans. Det er fremdeles rom for erfaringsbasert aktivitet.

I kapitlet om setefødsel argumenteres fremdeles – nå med bakgrunn i kritikken mot Hannah-studien – for assistert vaginal fødsel etter seleksjon. Forfatterne mener at anbefalingene til American College of Obstetricians and Gynecologists i for høy grad tar hensyn til den studien, og illustrasjonene viser håndgrep ved vaginal seteforløsning. Der de praktiske anvisningene ikke er så detaljerte som man kunne ønske seg, henvises det til annen lett tilgjengelig litteratur.

Noen nye redaktører er kommet til, og kapittelinnstillingen er mer hensiktsmessig enn sist. Boken er også lettere å håndtere, fordi den er mer enn 200 sider tynnere. Teksten er mange steder strammet inn, og til dels nyorganisert. Mellomoverskriftene er gode og likeledes det 120 sider indekset, boken er lett å finne frem i, også når det haster. Illustrasjonene er på det høye kvalitetsnivået vi er vant til i mange amerikanske bøker, og særlig strektegningene er illustrative.

Den 22. utgaven, utkommet 102 år etter den første, lever opp til verkets status. Sammenliknet med den første utgaven som jeg brukte (15. utgave, 1976), vitner den om et fag i fantastisk utvikling.

Også i denne utgaven er det henvist til arbeider av norske forskere, Tunon & Eik-Nes, Bergsjø & Bakketeig, Nilsen, Albrechtsen & Rasmussen, Øian & Maltau. Egennavnene er stort sett borte fra teksten, her er ingen henvisning til Løvset. Men Kielland får også i denne utgaven flere sider. Hans tang er en av de tre som omhandles, og indikasjonsområdet er godt fremstilt. I tillegg henvises det til en enda fyldigere beskrivelse av tangalet i en annen bok (1).

Dette er en bok for spesialisten, utdanningskandidaten og ethvert avdelingsbibliotek.

Per E. Børdahl

Kvinneklinikken
Haukeland Universitetssjukehus

Litteratur

1. Gilstrap LC, Cunningham G, VanDorsten JP et al. Operative obstetrics. 2. utg. New York: McGraw-Hill, 2002.

Innsikt i ansiktet

Tore A. Larheim, Per-Lennart Westesson

Maxillofacial imaging

456 s, tab, ill. Heidelberg: Springer, 2006.
Pris EUR 214
ISBN 3-540-25423-4

Forfatterne henvender seg til radiologer, kjevekirurger, øre-nese-hals-leger, tannleger og andre som interesserer seg for sykdommer og skader i ansiktsregionen. Målet er å vise nytten av CT og MR i forbindelse med behandling og terapi av sykdommer i ansiktsskjelettet og bløtdelene i den maxillofaciale region.

Teksten er holdt i et kortfattet og godt engelsk språk, og stoffet er bygd opp om korte kasuistikker med aktuelle bilder på samme side. Dette gjør det lett å bruke boken som oppslagsverk. Forfatterne har samlet en imponerende mengde tilfeller. En av forfatterne er nevrolog, og det har antakelig ført til at det er inkludert en rekke tilfeller fra hjerne og cervikal-avsnittet. Det kan virke litt unødvendig å vise mange eksempler av sykdom i medulla og cervikalcolumna.

Fremstillingen inneholder en rekke bilder, ca. 2 200, hovedsakelig CT-, men også en god del MR-bilder, men leseren savner tredimensjonale illustrasjoner. Det tyder på at innsamlingen av bildematerialet ligger noe tilbake i tid. Nettopp tredimensjonale rekonstruksjoner av CT-snitt har tilført den radiologiske diagnostikken

i denne regionen noe viktig nytt. De aller fleste bildene er likevel av meget høy kvalitet.

Forfatterne presenterer en omfattende lærebok i maxillofacial radiologi, og den valgte form med korte kasuistikker ledsaget av aktuelle bilder på samme side gjør den til et verdifullt oppslagverk på alle radiologiske og kliniske avdelinger som håndterer sykdommer i denne regionen.

Per Hj. Nakstad

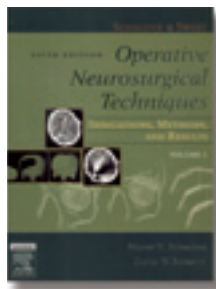
Nevroradiologisk avdeling
Ullevål universitetssykehus

Et stort verk for de få

Henry H. Schmidek, David W. Roberts, red.

Operative neurosurgical techniques

5. utg. Indications, methods, and results, 2 bd.
2 576 s, tab, ill. Oxford: Saunders Elsevier,
2006. Pris GBP 386
ISBN 0-7216-0340-8

Dette verket, som er en revidert utgave av den klassiske boken til Schmidek og Sweet, er virkelig stort – de to bindene veier til sammen 8 kg. Antallet potensielle lesere er omvendt proporsjonalt med størrelsen; jeg kan vanskelig tenke meg at det er andre enn spesialister i nevrokirurgi og spesialistkandidater i faget som vil ha interesse av boken, kanskje først og fremst de siste. Jeg har derfor også inkorporert noen spesialistkandidaters syn på verket i denne anmeldelsen.

W.H. Sweet, den eldste av de to opprinnelige forfatterne, er død siden forrige utgave kom i 2000, og verket er derfor vesentlig forandret fra de tidligere utgavene. Schmideks innledende omtale av sin avdøde kollega er i seg selv høyst leseverdige og gir samtidig en skisse av amerikansk medisin de siste 70 år av det forrige århundre.

Verkets to bind inneholder nå til sammen 168 kapitler skrevet av 382 forfattere, noe som nødvendigvis må føre til en litt varierende kvalitet; jevnt over er imidlertid denne meget god. Størrelsen kan i seg selv virke deprimerende, fordi det blir så tydelig hvor lite jeg egentlig kan.

Med så mange bidragsytere og kapitler må det ha vært en nesten uoverkommelig oppgave å redigere sammen stoffet slik at det blir oversiktlig. Flere tilstander, diagnostiske vurderinger og kirurgiske teknikker er dekket i flere kapitler skrevet av forskjellige forfattere. Det virker ikke alltid som om den ene forfatteren har visst hva de andre har skrevet. Jeg tror at interne kryssreferanser mellom slike beslektede

kapitler ville ha gjort verket lettere å orientere seg i. Dette er imidlertid mindre skjønnhetspletter på et verk som antakelig er det ledende i nevrokirurgiens forholdsvis lille univers. Denne nye utgaven av verket bør foreligge i alle nevrokirurgiske avdelinger. Mitt anmelderseksemplar ligger nå på et utdanningssykehus i Addis Abeba.

Knut Wester

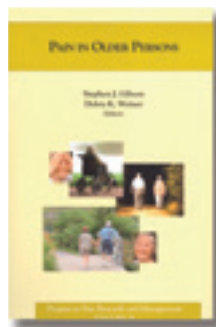
Nevrokirurgisk seksjon
Institutt for kirurgiske fag
Universitetet i Bergen

Aldring er uunngåelig, en smertefull alderdom er det ikke

Stephen J. Gibson, Debra K. Weiner

Pain in older persons

432 s, tab, ill. Seattle, WA: IASP Press, 2005.
Pris USD 81
ISBN 0-931092-59-0

Smerte er en ikke ukjent erfaring for mange eldre. Opplevelse og mestring av smerte varierer fra person til person, og den er forskjellig hos gamle og unge. Kroniske smerter har ofte vært oppfattet som en skjebnets tilskikkelse som man

måtte bære med fatning. Utredning og vurdering av kronisk smerte hos eldre har derfor ofte vært mangelfull, og behandling mange ganger en utakknemlig oppgave. I klinisk hverdag har vi liten tradisjon for systematisk kartlegging av smerteproblemer hos eldre. Det gjelder også for institusjoner som sykehjem hvor andelen personer med smerteproblemer er langt høyere enn blant hjemmeboende eldre. De siste tiårenes demografiske endringene har ført til at håndtering av smerteproblemer hos eldre fremstår som en betydelig medisinsk utfordring. Dette har avstedkommet økt forskning relatert til smerte hos eldre, en forskning som har gitt oss bedre forståelse av smerteprosesser hos personer i denne aldersgruppen, og dermed et bedre grunnlag for behandling.

Denne boken er en oppfølger av Betty og Bruce Ferrells *Pain in the elderly*, som utkom i 1996. Ti av de 34 forfatterne kommer fra andre land enn USA. Formålet er å oppdatere kunnskapen om smerterelaterte problemer hos eldre i lys av nyere forskning. De 19 kapitlene er fordelt på fem bolker: «Epidemiology», «Age differences in pain», «Pain assessment in the older adult», «Pain treatment modalities», «Common painful disorders in older adults

– Disorder-specific approaches to evaluation and treatment».

Funn fra både eksperimentelle og kliniske studier ligger til grunn for diskusjonen om aldringsrelaterte nevrobiologiske forandringer som finner sted og den betydning dette har for smerteperspeksjon. Vekselvirkningen mellom aldring, smerte, affektive, sosiale og kognitive funksjoner er behørig omtalt. I tillegg til å utdype betydningen av intervju/samtale og klinisk undersøkelse inneholder denne bolken en kritisk vurdering av forskjellige instrumenter både til egenrapportering og observasjon samt instrumenter til flerdimensjonal smertevurdering. Diskusjonen omkring identifisering av potensielle smerter hos personer med nedsatt kommunikasjonsevne, for eksempel hos personer med demens, skal fremheves.

Smertens farmakoterapi er relativt kortfattet beskrevet. Anbefalingene samsvarer bra med gjeldende praksis i Norge, med paracetamol som basisbehandling. Bruken av opioider og beslektede legemidler ved kroniske, ikke-maligne smerter er omdiskutert. Her anbefales dette i spesielle tilfeller. Det oppfordres til varsomhet ved bruk av ikke-steroidale antiinflammatoriske midler (NSAID). Forskjellige invasive metoder er også omtalt. Nyttens av fysikalsk behandling og kognitiv atferdsterapi diskuteres og alternative behandlingsmetoder omtales. Avslutningsvis omtales de mest vanlige kroniske smerteårsakene hos eldre, inklusive fibromyalgi!

Organisering av helhetlig smertebehandling for denne aldersgruppen er av stor praktisk betydning. Eldre henvises sjelden til vanlige smerteklinikker, her rapporteres det om nytten av spesialiserte smerteklinikker for eldre.

Forfatterne omtaler hovedsakelig persisterende smerte relatert til ikke-maligne lidelser. Akutte smerteproblemer vies heller liten plass. Avslutningsvis følger to avsnitt om postoperativ smertebehandling og behandling av smertefulle maligne lidelser hos eldre.

Pain in older persons representerer en fyldig oppdatering av smerterelaterte problemstillinger hos eldre. Undertegnede hadde imidlertid forventet en bedre presentasjon av nyere nevrologiske forandringer hos personer med demens, forandringer som kan påvirke persepsjon og samtidig ha terapeutiske konsekvenser. Referanselistene er fyldige og de fleste referansene av nyere dato. Boken er velskrevet og lettlest. Leger med spesiell interesse for smerteproblemer hos eldre vil ha glede og nytte av å lese den.

Harald A. Nygaard

Seksjon for geriatri
Institutt for samfunnsmedisinske fag
Universitetet i Bergen